

Americká a britská škola; Paradigmatické perspektivy

Mezinárodní politická ekonomie

2019

Geneze moderní IPE (20.st.)

- V IR kurzech- důraz na **H-politics**, **studenu válku**, mezinárodní **ekonomické vztahy** – Ekonomie: integrace trhu, HP...
- Situace kritizována S. Strange (1923-1998, LSE) v „*IE and IR: A Case of Mutual Neglect*“ – neberou v potaz **změny ve SE**...
- **1968 Richard Cooper** „*The Economics of Interdependence*“ – politické výzvy jako výsledek **rostoucí INT** národních ekonomik...
- **1970 Kindleberger** (1910-2003, MIT)–„*Power and Money*“ – rostoucí **napětí** mezi **politickou** a **ekonomickou** aktivitou a růst INT...
- Znovuobjevení studie A. Hirschmana (1915-2012) „*National Power and Structure of Foreign Trade*“ (1945) – skrytá **politika mezinárodního obchodu** – dominance a dependence z asymetrie obchodu – oportunistické užívání ZOP...

Politika ve SE

- Po **kritických 1930s** spojenci chtějí **depolitizovat MEV** – kontrolovat **merkantilistické** tendence...(B-W instituce);
- **Studená válka** – **US podpora** společného trhu **ES** (JAP) i přes diskriminaci – (mimo SSSR blok) **společný cíl - mír a prosperita** na **tržních principech**;
- **Napětí roste** v 1970s: **ropný šok** 1973 a 1978 + **kolaps B-W**; **stagflace**; **nový protekcionismus, dluhová krize**;
- Strach z **opětvné politizace** GE (?)
- **Zlepšování** vztahů mezi **západem a východem** od konce **1960s** – je možné **přesunout pozornost na low pol.** a soft témata.

Americká škola

- 1977 **R. Keohane** (1941, Princeton) a **J.Nye** (1937, Harvard) „*Power and Interdependence*“ ..
- **Komplexní interdependece:**
  - 1) více kanálů komunikace;
  - 2) absence hierarchie mezi tématy;
  - 3) zmenšování role vojenské síly...
- **Výzva pro realismus: svět se změnil** (zóna dem. míru) + **GE se** (opět) politizuje...
  - **Stále super-powers, stále real-polics; ale nejméně v triádě se to proměnilo...**
    - realismus je v „zóně“ nerealistický...
- **Státy nemají již výhradní moc** - škála transnárodních vztahů + integrované trhy...
- **Od pádu BW je třeba myslet politicky o SE** – ta se o sebe automaticky nepostará...
- *Teoretický směr: Liberální institucionalismus*
- *Médium: časopis „International organizations“*

Realistická IPE v US

Robert Gilpin (1930, Princeton) a Stephen Krasner (1942, Stanford)

- Nástup **transnacionalismu** nejde popřít – to neznamená, že je R překonán;
- **Státy** jsou primární **determinanty MEV**; politika určuje rámec ekonomické aktivity a usměrňuje ji tak, aby **sloužila politickým cílům...**(THS);
- Trhy stojí na **politických rozhodnutích**;
- Dle primátu politiky či ekonomiky **tři školy** (Gilpin): **merkantilismus, liberalismus, marxismus.**

Britská (vs. americká) škola

- GB více **interdisciplinární** a **normativní**, více **kritická k ortodoxiím...**
- **Metoda** není redukcionistická, je více **kvalitativní**, práce jsou **interpretativní**, více **institucí** a **historie** – tradice klasické **politické ekonomie**;
- **S. Strange** (LSE, 1923-1998): - *mohou být IE a IR znovu spojeny?*
- **Oblasti zájmu**: **strukturální moc**, **aktérství**, skepse ohledně **IO** a **režimů**, **ambivalence** ohledně **role US...**
- **IR jako součást IPE**;
- GB škola: **komu to prospívá?** (distributivní dimenze problémů), zahrnuta **etika** a **equita**, **hodnoty...**
- Globální společenství lze studovat jen v širokých **soc. a hist. souvislostech** (**Robert Cox**, 1926, York);
- **Historické okolnosti** se liší mezi US a GB...
- V GB skepse ohledně **trhu**, rozvíjí se **kritické teorie**.
- **US a GB školy** se ale vyvíjely **odděleně (IO vs. RIPE)**.

Paradigmata IPE

- Ekonomický **nacionalismus**, **liberalismus**, **marxismus**...
- Cíl perspektiv: uchopit podstatu a vzájemné ovlivňování se ekonomických a politických jevů na mezinárodní úrovni...
- Neplatí důslednost „**vědeckých revolucí**“;
- Nelze považovat za zcela **neslučitelné**.
- Základní sporné otázky:
  - Kdo jsou klíčoví **hráči**? Kdo jsou „**vítězové**“ a „**poražení**“? Jak lze charakterizovat **vztah státu a trhu**?
  - Jaké jsou **důsledky alokace** zdrojů a statků v rámci mezinárodní ekonomické výměny? (**normativní** dimenze);
- Spíše **filosofické pozice** než vědecky verifikovatelné teorie (ideovým podkladem pro vznik teorií).

Teoretický rámec IPE - charakteristika

- Závislý na **vývoji jiných** sociálně vědních **odvětví** (*strukturalismus, postpozitivismus*).
- Závislý na **vývoji reality**, kterou zkoumá (*historický a politický kontext*).
- Teoretické nástroje - nejen analytický nástroj, ale i **praktické vodítko politik...**
- Rozlišování mezi obecnějším **paradigmatem** a konkrétnějším (analytickým) **teoretickým** nástrojem...
- V **teoriích** vždy **prvky** tří základních **perspektiv**.
- Současný **syntetizmus**:
  - Méně důrazu na čistou doktrínu...
  - Důraz na „téma“ (*hegemon, teorie závislosti, režimy*)...
  - Důraz na osoby (*Gilpin, Strange, Keohene, Krasner, Kindleberger*)...

Ekonomický nacionalismus (realismus)

- **Odras realistické teorie MV v IPE** - v podobě (neo)merkantilismu či *ekonomického nacionalismu*.
- Základní prvek: **státocentrický náhled**:
  - národní stát jako hlavní **držitel** (ekonomické) **moci**;
  - vycházejí z něj síly **formující ekonomický systém** (i v mezinárodním měřítku).
- Stát **intervenuje** do ekonomické sféry za účelem ovlivnění **alokace zdrojů**...
- **Trhy nejsou autonomními** entitami (indikátor moci státu, jsou ale závislé)...
- Příslušníci národního státu mohou vstupovat do **transnacionálních** vztahů.., národní **stát** je však **tvůrcem legislativy**, která tyto ekonomické vztahy řídí.
- **Politický systém** jako „základna“ a sféra ekonomických zájmů coby „nadstavba“ (manifestuje politickou moc aktérů)..(vs. *Liber. i Marx.*)...
- **Primární role mocenské složky** - cíl **ekonomické politiky** je zvýšení **mocenského potenciálu** státu v mezinárodním systému...
- **Příčinná souvislost**: globální **distribuce moci** -> **determinantou ekonomických vztahů**...(vs. *Liber. i Marx.*)...

- **Neo-merkantilismus**

- zájmem státu je zajistit pro sebe dostatek **ekonomických zdrojů** a následně své ekonomické zájmy adekvátně **chránit** před konkurenčními hráči;
- **nástroj**: zvětšování ekonomického potenciálu -> **protekcionismus** vůči importu a **podpora** vlastní produkce (industrializace u DCs)...
- některá (**strategická**) **odvětví** jsou k podpoře (ofenzivní, defenzivní) vhodnější než jiná (moc, renty);
- *možnost střídání...*

- **Válka**: při ochraně svých zájmů musí stát spoléhat pouze na své prostředky - **nelze** zcela **vyloučit...**

- Nejvlivnější projev realismu v rámci IPE – teoretická koncepce **teorie hegemonné stability...**

Liberalismus

- **Nejvlivnější** paradigma IPE od 80let. 20st. (dnes?) (*historický kontext*);
- **Ideový základ**: podpora **volného obchodu** a trhu (*GE bez bariér*);
- Klíčovým aktérem: **individuum** (*referenční rámec*);
- **Trh a politika arény**, v nichž jedinci vstupují do **vzájemně výhodných vztahů** (*svobodná směna, kalkulace zisků a ztrát*);
- „**Tržní princip**“ je schopen **spontánně** uskutečnit **optimální** alokaci zdrojů (na všech úrovních -> včetně *globální*);
- **Úloha státu/vlády**: nutné minimum -> přijatelné **intervence**:
  - náprava nedokonalostí trhu (*tržní selhání*);
  - zajištění některých **veřejných statků** (*efektivita, spillovers?...*).
- **Pluralita aktérů** a jejich možností jednání;
- Spontánní působení ekonomických sil přirozeně **zabraňuje** vzniku **konfliktu**;
- Mezinárodní ekonomika má potenciál poskytovat **blahobyt všem**, pokud přijmou její principy za své (flexibilita, přizpůsobení, vládnutí) (*Vs.marxismus*).

- Základním mechanismem uspořádání a fungování mezinárodní arény - spíše **vzájemná závislost** než **anarchie**...
- Spontánní (výhodná) **kooperace** a **vzájemná závislost**: vznik **režimů**, základ řádu (*transakční náklady a předvídatelnost*).
- **Moderní liberalismus** – (*neoliberální institucionalizmus*)
  - **stát není neomezeným** hráčem - sám pod vlivem různých faktorů, které nemá pod kontrolou (GE, IO, režimy);
  - základem stability systému: **síť** integrovaných a vzájemně na sobě závislých **zájmů** všech typů a **úrovní**;
  - sítě vznikají na základě dlouhodobého fungování multilaterálního mechanismu (*klíčové mocnosti* -> **institucionalizace**) **autonomní** existence.
- **Funkcionalistická perspektiva**: rozvíjení konceptů **interdependence**, **víceúrovňového vládnutí** a nadstátnost -> základem některých **teorií integrace**...

Marxismus

- **Kritická reakce** na realitu kapitalistické ekonomiky (*myšlenky liberalismu* tvořící jeho ideovou bázi) - původ 2/2 19st;
- **Spontánní proces tržních mechanismů** vytváří **jednostrannou akumulaci** bohatství a vede k **nespravedlivé alokaci** zdrojů;
- Přirozeným výsledkem **fungování kapitalismu - konflikt** (*nutný rozpad systému a jeho nahrazení*);
- Předzvěstí **opakované krize - jistota** progresivní, dialektické a fundamentální **změny** systému;
- **Klíčovými aktéry** jsou **třídy** (*agregáty*): kapitalisté a pracující.
- Příslušníci třídy **jednají dle svých ekonomických zájmů** - maximalizují vlastní prospěch...(*racionalita > neracionální výsledek*);
- Třídy **inherentně antagonistické** - vztah je založen na **vykořisťování** - třída kapitalistů upírá pracujícím plný podíl na výsledcích jejich práce (nadhodnota);
- Konečné **vítězství socialismu**: výrobní prostředky vlastněny společně všemi příslušníky beztrždní společnosti.

Role státu a státní moci:

- **Stát** -> **nástroj** kapitalistického **systemu** a vládnoucí/kapitalistické **třídy** k **udržení** podstaty systému a **privilegií** třídy (*instrumenty ekonomických zájmů*).
- Do roviny IPE - *V. I. Lenin*: projev kapitalismu v mezinárodní rovině **imperialismus** - nejvyšším stadiem kapitalismu na globální úrovni a příčinou války:
  - odpověď na otázku, proč kapitalismus ještě nedospěl do stadia **zhroucení** – naopak tendence expandovat;
  - příznaky: boj velmocí o **kolonie** (o monopolizovaný přístup k trhům) - základem globální **války**.
- Marxismus **vlivným analytickým** a **kritickým nástrojem** v IPE (globalizace, teorie závislosti, underdevelopment).
- **Neomarxismus**:
  - *NM strukturalismus* (Gramsci);
  - *World-system theory* (Wallerstein);
  - *Teorie závislosti* (Dos Santos)...
- **Tradiční témata** / ohnisko zájmu:
  - kritika kapitalistické ekonomiky (cykly růstu a úpadku);
  - kontrapozice chudoby a akumulace bohatství (globální úroveň);
  - konfliktní podstata kapitalistické ekonomiky.

	STÁT – TRH (vztah)	POKROK - CÍL	POLITICKÁ MOC (její role)	ANARCHIE (REŽIMY)	KONFLIKT
N A C I O N A L.	Ekonomické aktivity - podřízeny cíli <i>budování státu</i> a zájmům státu- prvotní je stát a národní bezpečnost a tudíž vojenská síla -> základ fungování MV.	<i>Průmysl</i> = soběstačnost, nezávislost, vojenská síla + přelévání; celkový (ek.) <i>rozvoj</i> + schopnost ovlivňovat globální ekonomiku - <i>relativní zisk</i> .	<i>Základ</i> organizace společnosti,- využití moci vede k růstu bohatství; <i>Ekonomika</i> – významný zdroj (aspekt) <i>moci</i> .	<i>Realita</i> MV; ek. režimy <i>produktem</i> konkrétních mocenských zájmů největších <i>států</i> – v dispozici států..	<i>Přirozená</i> součást MV; GE <i>nová aréna</i> pro mocenský konflikt o relativní zisky.
L I B E R A L.	Trh zvyšuje <i>ekonomickou efektivitu</i> , maximalizuje ekonomický růst a zlepšuje život lidí/ <i>zároveň</i> vede k posilování pozice země a činí ji mocnější.	<i>Nárůst bohatství</i> na hlavu – optimální využití zdrojů světa- ekonomika má být lineárně rostoucí a maximálně flexibilní – <i>absolutní zisk</i> .	Trh a moc - <i>napětí</i> ; tržní síly překonávají bariéry státní moci; moc je užitečná k <i>managementu</i> ekonomiky – (tržní selhání, veřejné statky).	<i>Překonána</i> interdependencí; režimy – <i>veřejný statek</i> – prostředek managementu - <i>spontánní</i> vývoj; strukturují a mění systém...	<i>Reziduálně</i> tam, kde stále tradiční ekonomika a/nebo politické bariéry; Interdependence zvyšuje <i>kooperaci</i> a náklady konfliktu.
M A R X I S M U S	Stát i trh jsou <i>prostředky</i> kapitalistické třídy, akumulace bohatství na úkor mas.	<i>Revoluce</i> – změna zakořeněného řádu – v beztřídní společnost, nutná sebedestrukce kapitalismu jako systémově iracionálního systému.	<i>Nástroj</i> kapitalistické třídy k udržení stávajícího systému ekonomické exploatace.	<i>Světový systém</i> – <i>propojení kapitalistických tříd</i> do světového centra; režimy <i>projevem</i> této <i>dominance</i> .	<i>Potlačen</i> světovým systémem – <i>latentně</i> zůstává jak inter. – tak intra... - převládne/ svrhne systém.

Syntetismus a nové dimenze

- **Postpozitivismus**: obohatil IPE spíše o nová témata (vliv *environmentalismu*, méně již *komunitarismu*, *feminismu*)...
- **Eklektické teoretické přístupy**: čerpají z více myšlenkových škol (např. *Strange, Gilpin, Cox, Keohane*)...
- Teorie vzájemné závislosti, Teorie mezinárodních režimů, Teorie hegemonické stability, Teorie integrace (*teoretické koncepty*)...
- Teorie endogenního růstu, Nová ekonomická geografie, Strategická teorie obchodu („*nové*“ *teorie IPE*)...